

ÖZEL ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE AİLE KATILIM ÇALIŞMALARI**Tuğba Kanmaz***, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi *tugba.kanmaz@dpu.edu.tr***Fatma Tezel Şahin**, Gazi Üniversitesi *ftezel68@gmail.com***Özet**

Son yıllarda sayısı giderek artan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim ve destek hizmetlerinin sadece özel gereksinimli çocuğa verilmesi yeterli değildir. Özel gereksinimleri olan bir çocuğun ailesinin veya yakınlarının da özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki aile eğitim ve danışmanlık hizmetlerden yararlanma hakları vardır. Fakat araştırmalar incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde aile katılım çalışmalarının, daha çok kurumların inisiyatifine bırakıldığını göstermektedir.

Bu problemten yola çıkılarak araştırmanın amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin aile katılım çalışmaları hakkındaki görüşlerini ve uygulama durumlarını incelemek olarak belirlenmiştir. Araştırma nicel araştırma yaklaşımı içerisinde yer alan genel tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Konya il merkezine bağlı Selçuklu, Meram ve Karatay İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine kayıtlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan ve gönüllülük esası çerçevesinde araştırmaya katılım sağlayan 156 öğretmen araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak 'Öğretmen Anket Formu' kullanılmıştır. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden gerekli izinler alındıktan sonra öğretmenlere formlar uygulanmıştır. Elde edilen veriler yüzde ve frekans değerler tablosu ve içerik analizi yapılarak yorumlanmıştır. Araştırma bulguları öğretmenlerin çoğunluğunun özel gereksinimli çocukların aileleriyle ilk görüşme, günlük sohbet, bireysel görüşme, telefon görüşmesi gerçekleştirdiklerini, çok azının konferans, afiş, broşür, kitapçık, dergi, dilek kutusu, haber mektubu çalışması yaptığını ortaya koymuştur. Aile katılım çalışmalarının sıklık oranlarının da ayda bir kez seçeneğinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, Aile katılım çalışmaları, Aile, Öğretmen

Önerilen Atıf Şekli:

Kanmaz, T. ve Tezel Şahin, F. (2018). Özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde aile katılım çalışmaları. M. A. Melekoğlu, (Ed.), *28. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 77-87) içinde. Eskişehir. ISBN: 978-605-80966-0-8

* Sorumlu yazar: Tuğba Kanmaz, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi *tugba.kanmaz@dpu.edu.tr*

ÖZEL ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE AİLE KATILIM ÇALIŞMALARI

GİRİŞ

Özel eğitim hizmetleri uzun yıllar sadece özel gereksinimli bireyi hedef almış aileyi göz ardı etmiştir (Kaner, 2009). Günümüzde ise artık özel gereksinimli bireyin yetersizliklerinin giderilmesinde aile katılımının önemi kavranmış, aileyle işbirliği yoluna gidilmeye başlanmıştır (Akoğlu, 2011).

Ailelerle yapılacak görüşmelerde öncelik; ailenin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi olmalıdır (Tezel Şahin ve Özyürek, 2016). Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda ailelere; engel türleri dikkate alınarak eğitim programları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır (Ersoy ve Çürük, 2009, Sucuoğlu, 1996). Programlar aileleri sosyal ve duygusal yönden destekleyici, okuldaki etkinliklere katılmasını teşvik edici ve ailelerin bilgi gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmalıdır (Ömeroğlu, Yazıcı ve Dere, 2005; Piştav Akmeşe, 2004).

Aile katılımı sayesinde çocuklar, ailelerinin kendilerine değer verdiklerini hissederler ve onlara daha çok saygı duymaya başlarlar. Çocukların okul başarıları ve etkinliklere katılımları artar. Ev ortamında da eğitime devam edilmesi, bilgilerin kalıcılığını arttırır (Kandır ve Ersoy, 2003). Özel gereksinimli çocuklarda bulunan yetersizlikler anne ve babaların stres ve kaygı düzeylerini etkiler (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005). Yetersizliklerin varlığından etkilenen ebeveynler sosyal çevrelerinden kopmakta ve sosyal uyum zorlukları çekmektedirler (Küçüker, 2001). Bu süreçte aile katılım etkinlikleri hem ebeveynlerin hem de çocukların yaşamış oldukları olumsuzluklarla baş etmelerinde yardımcıdır (Kargın, Akçamete ve Baydık, 2001). Başka ailelerle tanışarak sosyalleşmelerine de olanak sağlar. Öğretmenler ise aile katılım çalışmaları sayesinde özel gereksinimli çocuk hakkında ve aile yaşantısı ile ilgili daha detaylı bilgiye ulaşırlar. Çocukların ve ailelerin gereksinimlerine uygun olarak programlarında yenilikler ya da değişiklikler yaparlar (Ömeroğlu ve ark., 2003).

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde eğitim alabilen her yaştan özel gereksinimli bireylerin gelişimlerinin desteklenmesi, ailelerinin bilgi ihtiyaçlarının giderilmesi ve öğretmenlerin çalışmalarının daha etkili kılınarak eğitimden verim alınmasında aile katılım çalışmalarına ihtiyaç vardır. Jinnah ve Walters'ın 2008 yılında yapmış oldukları çalışmada aile katılımının çocukların devam ettikleri okul ve programa ilişkin memnuniyetlerini etkilediğini, öğretmenleri ile iletişimlerinin arttığını göstermektedir. Fakat Türkiye'de özel gereksinimli bireylerin aileleriyle yapılan pek çok araştırma olmasına rağmen Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde eğitim alan bireylere yönelik aile katılımı ile ilgili çalışmaların sınırlı düzeyde kaldığı görülmüştür (Alptekin Elmalı, 2011; Antmen, 2010; Çelik, 2003; Evcimen, 1996; Sarı, Atbaşı ve Çitil, 2017; Sucuoğlu, 1994; Şeker, 2013; Toros, 2011). Araştırma sonuçları da aile katılım çalışmalarının daha çok kurumların insiyatifine bırakıldığını, denetlemelerin yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu problemten yola çıkılarak çalışmanın amacı, Konya ilinde bulunan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin aile katılım çalışmaları hakkındaki görüşlerini ve uygulama durumlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin;

- Özel eğitimde aile katılımının çocuk, aile, öğretmen ve kurum açısından gerekliliğine ilişkin,
- Aile katılım çalışmalarını uygulanma durumu ve sıklığı,
- Kurumda ailelere yönelik ilk uyguladıkları aile katılım çalışmaları,
- Kurumda uygulanan aile katılım çalışmalarını ve kurumun aile katılım çalışmalarına yönelik desteğini yeterli görme,
- Yeterli görmeyenlerin aile katılım çalışmalarını yapamama nedenlerine ilişkin görüşleri incelenmiştir.

Bu çalışma Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görev alan öğretmenlerin aile katılım çalışmalarını uygulama, uygulama konusundaki problemleri ve bu çalışmalara ilişkin görüşleri ortaya konularak Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde aile katılım çalışmalarının sayısının ve kalitesinin artırılması adına önemlidir. Çalışmanın sonucunda elde edilen verilerin ışığında, öğretmenlerin aile katılımı konusundaki ihtiyaçları belirlenerek, öğretmen yetiştirme ve hizmet içi eğitimlerde aile katılımı konularının ele alınması ve geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü etkili müdahalelerde bulunabilmek için içerisinde bulunan durumun tanımlanması gerekmektedir (Alberto ve Troutman, 2012). Ayrıca çalışmanın bu alanda yapılacak farklı çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel araştırma yaklaşımı içerisinde yer alan genel tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Genel tarama yöntemi, çok sayıda elemandan oluşan evrenin tümünde ya da ondan alınacak örneklem üzerinde genel bir yargıya varmak amacıyla yapılan taramadır. (Karasar, 2007). Tarama modelleri geçmişte var olan veya hala devam eden bir durumu olduğu haliyle betimlediği için bu araştırmanın amacına uygun bir modeldir. Tarama yönteminin amacı katılımcıların, olayların, yaşadıkları yerlerin vb. özelliklerini tanımlamaktır (McMillan ve Schumacher, 2001; akt. Özdemir, 2014). Bu nedenle bu tür araştırmalar betimleyici özelliklere sahiptirler. Araştırmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde çalışan öğretmenlerin aile katılım çalışmalarına dair görüşlerinin ne şekilde dağıldığına bakılmıştır.

Örneklem Grubu

Bu araştırmanın katılımcıları, Konya ilinde Selçuklu, Meram ve Karatay İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görev alan ve gönüllülük esası çerçevesinde araştırmaya katılım sağlayan 52 erkek 104 kadın toplamda 156 öğretmendir. Öğretmenlerden %32,7'si özel eğitim, %27,6'sı okul öncesi öğretmenliği, %25,6'sı sınıf öğretmenliği, %3,8'i çocuk gelişimi programı, %3,8'i psikoloji ve rehberlik danışmanlık bölümü, %2,5'i fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü, %1,2'si sosyoloji bölümü, %1,2'si psikoloji bölümü, %0,6'sı felsefe grubu öğretmenliği, ve %0,6'sı da dil ve konuşma terapisi bölümü mezunudur. Öğretmenlerden %8,1'i özel eğitim programında, %2,5'i okul öncesi eğitim programında, %2'si de sınıf öğretmenliği eğitim programlarından olmak üzere toplamda %9,6'sı yüksek lisans derecesine sahiptir. Mesleki deneyim açısından öğretmenlerin %33,3'ü 0-1 yıl, %46,8'i 1-5 yıl, %11,5'i 6-10 yıl, %5,8'i 11-15 yıl, %2,6'sı da 16 yıl ve üzeri deneyime sahiptir. Örgün öğrenimleri süresince aile

eğitim ve katılım çalışmaları ile ilgili ders alanlar %64,7, hizmet içi eğitim alanlar ise %25,6'lık bir orana sahiptir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından ilgili alan yazın taranarak hazırlanan “Öğretmen Anket Formu” kullanılmıştır. “Öğretmen Anket Formunda” çalışmanın amaç ve alt amaçlarını belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Hazırlanan form öncelikle bir çocuk gelişimci, bir okul öncesi eğitim alanından öğretmen üyesi ve bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde görev yapan öğretmen olmak üzere üç uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda forma son şekli verilmiştir. Anket katılımcılara uygulanmadan önce Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde görev yapan 5 öğretmen ile yüz yüze görüşme yapılarak uygulanmıştır. Yapılan görüşme sonucunda anket formu sorularının açık, anlaşılır ve uygulamaya hazır olduğuna karar verilmiştir.

Özel eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde görev alan çalışmaya katılmayı kabul eden gönüllü öğretmenlere “Öğretmen Anket Formları” bırakılmış, takip eden hafta içerisinde de anketler toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Öğretmen anket formu ile elde edilen veriler SPSS 24.0 adlı paket program kullanılarak analiz edilmiştir. Öğretmenlerin verdiği cevaplar doğrultusunda frekans ve yüzde değerleri hesaplanarak, frekans değerleri tablosu oluşturulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma doğrultusunda örneklem grubundan toplanan verilerin çözümlenmesiyle elde edilen frekans ve yüzde dağılımı tabloları yorumları ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 1. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Özel Eğitimde Aile Katılımının Çocuk, Aile, Öğretmen ve Kurum Açısından Gerekliliğine Dair Görüşlerinin Dağılımı

	1		2		3		4		5		Toplam	
	Çok az		Az		Ara sıra		Çoğunlukla		Her zaman			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Aile katılımının gerekliliği	-	-	-	-	1	0,6	5	3,2	150	96,2	156	100
Çocuk açısından gerekliliği	-	-	-	-	2	1,3	5	3,2	149	95,5	156	100
Öğretmen açısından gerekliliği	-	-	-	-	-	-	8	5,1	148	94,9	156	100
Aile açısından gerekliliği	-	-	1	0,6	3	1,9	7	4,5	145	92,9	156	100
Kurum açısından gerekliliği	1	0,6	1	0,6	2	1,3	15	9,6	137	87,8	156	100

Tablo 2. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Uyguladıkları Aile Katılım Çalışmalarının Dağılımı

	Yapıyor		Yapmıyor		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Aile katılım çalışmaları						
İlk görüşme	153	98,1	3	1,9	156	100
Günlük sohbet	145	92,9	11	7,1	156	100
Bireysel görüşme	142	91,0	14	9,0	156	100
Telefon görüşmesi	125	80,1	31	19,9	156	100
Ev ziyareti	121	77,6	35	22,4	156	100
Ebeveyn/Veli toplantısı	114	73,1	42	26,9	156	100
Eğitim etkinliklerine katılım	107	68,6	49	31,4	156	100
İnternet/Sosyal medya	100	64,1	56	35,9	156	100
Video kamera/Ses ve görüntü kayıtları	100	64,1	56	35,9	156	100
Toplu dosyalar/Portfolyo	99	63,5	57	36,5	156	100
Grup toplantısı	97	62,2	59	37,8	156	100
Yazışma	95	60,9	61	39,1	156	100
Fotoğraf	93	59,6	63	40,4	156	100
Özel günlerde anne-babaları okula davet	90	57,7	66	42,3	156	100
Tanışma toplantısı	86	55,1	70	44,9	156	100
Yılsonu sergisi	77	49,4	79	50,6	156	100
Eğitim panosu	71	45,5	85	54,5	156	100
Ebeveyn köşesi	53	34,0	103	66,0	156	100
Haberleşme panosu	50	32,1	106	67,9	156	100
Haber mektubu	49	31,4	107	68,6	156	100
Afiş	39	25,0	117	75,0	156	100
Dilek kutusu	36	23,1	120	76,9	156	100
Broşür	35	22,4	121	77,6	156	100
Kitapçık	25	16,0	131	84,0	156	100
Konferans	24	15,4	132	84,6	156	100
Dergi-Gazete	23	14,7	133	85,3	156	100

Tablo 3. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarını Uygulama Sıklıklarının Dağılımı

	Haftada bir		İki haftada bir		Ayda bir		Dönem başı veya sonu		Toplam	
Aile katılım çalışmaları	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bireysel görüşme	42	26,9	16	10,3	83	53,2	1	0,6	142	91,0
Telefon görüşmesi	33	21,3	28	17,8	64	41,0	-	-	125	80,1
Ev ziyareti	8	5,1	6	3,8	41	26,3	66	42,3	121	77,6
Ebeveyn/Veli toplantısı	8	5,1	7	4,5	54	34,6	45	28,8	114	73,1
Eğitim etkinliklerine katılım	23	14,7	22	14,1	36	23,1	26	16,7	107	68,6
İnternet/Sosyal medya	23	14,7	33	21,2	43	27,6	1	0,6	100	64,1
Video kamera/Ses ve görüntü kayıtları	35	22,4	43	27,6	21	13,5	1	0,6	100	64,1
Toplu dosyalar/Portfolyo	16	10,3	7	4,5	60	38,5	16	10,3	99	63,5
Grup toplantısı	17	10,9	8	5,1	51	32,7	21	13,5	97	62,2
Yazışma	33	21,2	15	9,6	46	29,5	1	0,6	95	60,9
Fotoğraf	31	19,9	22	14,1	36	23,1	4	2,6	93	59,6
Eğitim panosu	4	2,6	10	6,4	52	33,3	5	3,2	71	45,5
Ebeveyn köşesi	5	3,2	5	3,2	38	24,4	5	3,2	53	34,0
Haberleşme panosu	5	3,2	8	5,1	30	19,2	7	4,5	50	32,1
Haber mektubu	21	13,5	7	4,5	16	10,3	5	3,2	49	31,4
Afiş	-	-	7	4,5	24	15,4	8	5,1	39	25,0
Dilek kutusu	6	3,8	7	4,5	17	10,9	6	3,8	36	23,1
Broşür	-	-	4	2,6	17	10,9	14	9,0	35	22,4
Kitapçık	1	0,6	2	1,3	11	7,1	13	8,3	25	23,1
Konferans	-	-	2	1,3	11	7,1	11	7,1	24	15,4
Dergi-Gazete	3	1,9	1	0,6	10	6,4	9	5,8	23	14,7

Tablo 1 özel eğitimde aile katılımının öğretmenlerin %96,2'si tarafından her zaman gerekli bulunduğunu göstermektedir. Öğretmenlere göre özel eğitimde aile katılımı çocuk açısından %95,5, öğretmen açısından %94, aile açısından %92,9 ve kurum açısından da %87,8 oranında her zaman gereklidir.

Tablo 2'de öğretmenlerin çoktan aza doğru gerçekleştirmiş oldukları aile katılım çalışmaları görülmektedir. Öğretmenlerin %98,1'i ilk görüşme, %92,9'u günlük sohbet, %91'i bireysel

görüşme, %80,1'i telefon görüşmesi, %77,6'sı ev ziyareti, %73,1'i ebeveyn/veli toplantısı, %68,6'sı da eğitim etkinliklerine aileleri davet gerçekleştirmektedir. İnternet/Sosyal medya kullanımı ve video kamera/ses ve görüntü paylaşımı çalışmalarının her ikisi de öğretmenlerin %64,1'i tarafından yapılmaktadır. Öğretmenlerin, %63,5'i toplu dosya/portfolyoya, %62,2'si grup toplantısı, %60,9'u yazışma, %59,6'sı fotoğraf, %57,7'si özel günlerde anne-babaları okula davet etme çalışmalarına yer vermektedir.

Tablo 3'de aile katılım çalışmalarının yapılma sıklıkları yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde aile katılım çalışmalarının genel olarak ayda bir (%53,2 bireysel görüşme, %41 telefon görüşmesi, %34,6 ebeveyn/veli toplantısı, %38,5 toplu dosyalar/portfolyo, %32,7 grup toplantısı, %33,2 eğitim panosu) yapıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin %42,3'ü tarafından dönem başında veya sonunda da ev ziyareti yapılmaktadır.

Tablo 4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Bağlı Bulundukları Kuruma Gelen Velilere Uyguladıkları İlk Aile Katılım Çalışmalarının Dağılımı

Uygulanan ilk aile katılım çalışması	f	%
Bilgilendirme	37	23,7
Bireysel görüşme	30	19,2
Tanışma toplantısı	27	17,3
Aile görüşme formu	23	14,7
Oryantasyon	15	9,6
Yönlendirme	12	7,6
Eğitim etkinliklerine davet	9	5,7
İhtiyaç belirleme formu	3	1,9
Toplam	156	100

Tablo 4'de öğretmenlerin ailelere uyguladıkları ilk aile katılım çalışması görülmektedir. Öğretmenlerin %23,7'sinin bilgilendirme, %19,2'sinin bireysel görüşme, %17,3'ünün tanışma toplantısı, %14,7'sinin aile görüşme formu, %9,6'sının oryantasyon, %7,6'sının yönlendirme, %5,7'sinin eğitim etkinliklerine davet ve %1,9'unun ihtiyaç belirleme formunu uyguladığı görülmektedir.

Tablo 5. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Bağlı Bulundukları Kurumda Uygulanan Aile Katılım Çalışmalarını ve Kurumun Aile Katılım Çalışmalarına Yönelik Desteğini Yeterli Bulup Bulmamalarının Dağılımı

	Yeterli		Yetersiz		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Aile katılım çalışmaları	123	78,8	33	21,2	156	100
Kurum desteği	139	89,1	17	10,9	156	100

Tablo 5'te öğretmenlerin %78,8'nin kurumda uygulanan aile katılım çalışmalarını, %89,1'nin de kurumun aile katılım çalışmalarına yönelik desteklerini yeterli bulduklarını belirttikleri görülmektedir.

Tablo 6. *Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezindeki Aile Katılım Çalışmalarını Yetersiz Gören Öğretmenlerin Aile Katılım Çalışmalarını Uygulayamama Nedenlerinin Dağılımı*

Gerçekleştirilememe nedenleri	f	%
İş yoğunluğundan zaman bulamama	8	5,1
Ailelerin isteksizliği	7	4,4
Hep aynı çalışmaların yapılması	7	4,4
Ailelerin ulaşım sorunu	5	3,2
Toplantı salonunun olmaması	5	3,2
Önemsememe	1	0,6
Toplam	33	21,2

Tablo 6’da özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki aile katılım çalışmalarını yetersiz gören öğretmenlerin aile katılım çalışmalarını uygulayamama nedenlerine yer verilmiştir. Buna göre uygulayamama sebepleri öğretmenlerin %5,1’ine göre iş yoğunluğundan zaman bulunamayışı, %4,4’üne göre ailelerin isteksizlikleri ve hep aynı çalışmaların yapılması, %3,2’sine göre ulaşımından kaynaklı sorunlar ve kurumun toplantı salonunun bulunmayışı, %0,6’sına göre de önemsenmemesidir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bulgular incelendiğinde, öğretmenler aile katılımının en çok özel gereksinimli çocuğa sonrasında da öğretmene yarar sağladığını düşünmektedirler. Genel olarak bakıldığında ise öğretmenlerin özel eğitimde aile katılımının gerekliliği konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Sarı (2002)’nin da belirttiği gibi özel eğitimde aile-çocuk ve okul işbirliğinin başarı için gerekli oluşu, çalışmanın alan yazını destekler nitelikte olduğunu göstermektedir.

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde uygulanan aile katılım çalışmalarının gerçekleştirilme durumlarına ve sıklıklarına bakıldığında ise; öğretmenler ailelerle daha çok ilk görüşme, günlük sohbet, bireysel görüşme gibi aile katılım çalışmaları gerçekleştirmekte, konferans, kitapçık, broşür gibi çalışmalara çok az yer vermektedirler. Öğretmenlerin çok azı tarafından gerçekleştirilen haber mektubu çalışmasına haftada bir kere, büyük çoğunluğu tarafından gerçekleştirilen ev ziyaretleri çalışmasına ise dönem başında veya sonunda, geri kalan çalışmaların nerdeyse tamamına ise ayda bir kere yer verdikleri görülmüştür. Birkan (2002) Erken Özel Eğitim Hizmetleri’ne yönelik yapmış olduğu çalışmada eve dayalı uygulamaların özel gereksinimli çocukların eğitiminde aile faktörünü arttırıcı bir etkiye sahip olduğunun altını çizmektedir. Bu yüzden de özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin eğitime yönelik ev ziyaretlerinin arttırılması gerektiğini vurgulamıştır. Sağiroğlu (2006)’nın çalışması da ailelerin en çok önemsedikleri konuların başında kurumların uzman kişiler çağırarak kendilerine panel, konferans ve seminerler gibi etkinlikler düzenlemelerini istemesidir. Çalışmalar, araştırmada uygulama sıklığı az olarak belirlenen aile katılım çalışmalarıyla örtüşmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda ailelere yönelik bu çalışmaların arttırılmasının önemli olduğu söylenebilir.

Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin bağlı bulundukları kuruma gelen velilere uyguladıkları ilk aile katılım çalışmasının başında bilgilendirme gelmektedir. Anne ve babaların aklında özel gereksinimli çocuklarının eğitimi, bakımları, gelecekleri vb. birçok konuda soru işaretleri bulunmaktadır. Bu yüzden de kurumlardan en çok bilgilendirilmeyi beklemektedirler. Şanlı (2012)'nin çalışmasında anne ve babaların en çok bilgi gereksinimleri olduğu ve bazı becerileri nasıl öğretecekleri hakkında bilgiye ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Bu bulgular araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Bulgular öğretmenlerin büyük çoğunluğunun bağlı bulundukları kurum içerisindeki aile katılım çalışmalarını ve kurumun aile katılım çalışmalarına yönelik desteğini yeterli bulduklarını göstermektedir. Kurum içerisindeki aile katılım çalışmalarını yetersiz gören öğretmenler ise iş yoğunluğundan zaman bulamayıp aile katılım çalışmalarını gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. Arslanargun (2007) yapmış olduğu araştırmasında, aile katılımının önündeki engelleri okulun kaynaklarının yetersizliği, ev ve okul arasındaki kültür farklılığı ve zaman problemi olarak belirlemiştir. Arslanargun'un çalışmasından elde edilen bulgular bu araştırmanın bulgularıyla benzerdir.

Bu bilgiler ışığında aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde çalışan öğretmenlerin farklı aile katılım çalışmalarına daha fazla yer vermeleri önerilebilir. Bunun içinde öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenerek konuya ilişkin farkındalıkları artırılabilir. Öncelikli olarak ailelere ihtiyaç analizleri yapılarak, ihtiyaçları doğrultusunda programlar hazırlanabilir. Konferans, seminer, panel vb. etkinlikler daha sık yapılabilir. Veli bekleme odalarında duyuru panosu, dilek kutusu ve aileleri bilgilendirmeye yönelik görsel materyallere (afiş, broşür, kitapçık, dergi-gazete vb.) yer verilebilir. Kurumlarda fiziksel ve teknolojik koşullar bakımından aile katılım çalışmalarını arttıracak ve geliştirecek düzenlemelere gidilebilir. Dil ve konuşma terapistliği ile fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü lisans programlarında aile eğitimi ve katılımı ile ilgili derslere yer verilebilir. Yapılacak farklı çalışmalarda özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin de görüşleri alınarak, kurumlardan ailelere yönelik yapılmasını bekledikleri çalışmalar belirlenebilir.

KAYNAKÇA

- Akoğlu, G. (2011). Ailelerde ilişki temelli ekip oluşturma, Çev. G. Akçamete, *Özel gereksinimi olan küçük çocuklar içinde* (s.51-99.) Ankara: Nobel.
- Alberto, P. A., & Troutman, A. C. (2012). *Applied behavior analysis for teachers (9th ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Alptekin Elmalı, A. (2011). *0-3 yaş özel eğitim alan zihinsel engelli çocukların gelişiminde aile katılımlı eğitimin etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Antmen, N. (2010). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde aile merkezli hizmetlerin değerlendirilmesi: Ankara-Yenimahalle örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslanargun, E. (2007). Okul aile iş birliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 119-135.
- Batu, S., & Kırcaali-İftar, G. (2005). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök.
- Birkan, B. (2002). Erken özel eğitim hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3 (2), 99-109.
- Çelik, R. R. (2003). *Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ersoy, Ö., & Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5, 104-110.
- Evcimen, E. (1996). *Zihin yetersizlikli çocuğu olan ailelerin (anne babaların) gereksinimlerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Jinnah, H. A., & Walters, L. H. (2008). Including parents in evaluation of a child development program: Relevance of parental involvement. *Journal of Early Childhood Research & Practice*, 10 (1), 1-12.
- Kandır, A., & Ersoy, Ö. (2003). *Yıllık plan örnekleri ve aile katılımı çalışmaları*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Kaner, S. (2009). Aile katılımı ve işbirliği. B. Sucuoğlu (Ed.), *Zihin engelliler ve eğitimleri içinde* (s. 352-405). Ankara: Kök.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kargın, T., Akçamete, G., & Baydık, B. (2001). Okul öncesi yaşta işitme engelli çocuğu bulunan ailelerin anasınıfına geçiş sürecindeki gereksinimlerinin belirlenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3 (1), 13-24.
- Küçük, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3 (1), 1-11.
- Ömeroğlu, E., Yazıcı, Z., & Dere, H. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynin eğitime katılımı. M. Öztürk (Ed.), *Gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar içinde*. İstanbul: Morpa.

- Özdemir, E. (2014). Tarama yöntemi. M. Metin (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (s. 77-97) içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Piştav Akmeşe, P. (2004). *Cerebralpalsy'li çocuğa sahip annelerin aile gereksinimlerini algılamaları ile depresyon düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sağiroğlu, N. (2006). *Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Sarı, H. (2002). *Özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili çağdaş öneriler*. Ankara: Pegem.
- Sarı, H., Atbaşı, Z., & Çitil, M. (2017). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin aile eğitimi konusundaki yeterliliklerinin belirlenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 668-684.
- Sucuoğlu, B. (1994). *Özürlü çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi*. Araştırma Raporu, Ankara.
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne-baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (2), 25-43.
- Şanlı, E. (2012). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Şeker, E. (2013). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlere yönelik olarak düzenlenen aile eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tezel Şahin, F., & Özyürek A. (2016). *Anne baba eğitimi ve aile katılımı*. Ankara: İstatistik Dünyası.
- Toros, F. (2011). *Aile katılımının genel eğitim sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin okuma becerileri ile annelerin ilköğretim okulundan memnuniyetleri üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.